

Moravští Chorvati ve fotografiích

LENKA KOPŘIVOVÁ

Moravští Chorvati si rozhodně nemohou stěžovat na to, že by jejich život zachycovalo málo fotografií a obrazů. Pestré, fotogenické kroje, které nosili, ale také barevnost a svéráz jejich domovů vždy přitahovaly pozornost mnoha umělců a dokumentaristů. Toto tvrzení se však týká pouze doby, kdy žili kompaktně ve třech jihomoravských vesnicích na Mikulovsku. Po roce 1948 byli ze svých domovů vystěhováni a rozptýleni do různých koutů Československa. Následující fotografie představují, jak se moravským Chorvatům „v exilu“ žilo. Jsou dokladem toho, že na jedné straně vzdorovali československé asimilační politice a snažili se zachovat si svou identitu, ale na druhé straně se postupně přizpůsobovali svému okolí.¹

Abychom poznali, kdo vlastně jsou moravští Chorvati, musíme se vrátit hlouběji do minulosti. Počátky chorvatského osídlení na Moravě sahají do třicátých let 16. století. Tehdy Balkán dobývali Osmané a desetitisíce místních obyvatel odcházely do severních částí habsburské monarchie, kde doufaly v klidnější život. Tak vznikly chorvatské komunity v Rakousku, v Maďarsku, na Slovensku, ale také na jižní Moravě. Jihomoravské pohraničí bylo v důsledku morových epidemií a válek pusté, a proto Lichtenštejnové zvali chorvatské kolonisty, aby zaniklé vesnice znovu osídlili a hospodářsky pozvedli. Tři vesnice na Mikulovsku, Frélichov (nyní Jevišovka), Nový Přerov a Dobré Pole, si udržely specifický chorvatský ráz až do roku 1948.

Jedním z důvodů, proč si Chorvati na Mikulovsku tak dlouho zachovali svou identitu, byla skutečnost, že

žili obklopeni Němci. Kontrast mezi chorvatskou barevností a německou strohostí, velká jazyková rozdílnost, ale také odlišný životní styl vedly k tomu, že si Chorvati udrželi svá specifika po dlouhá staletí. O třech chorvatských vesnicích se mluvilo jako o „slovanských ostrůvcích ve velkém německém moři“ a za první republiky je československá vláda využívala k posilování svého vlivu v jinak německém pohraničí. Po roce 1938 byla zdejší oblast připojena k třetí říši, což pro chorvatské muže znamenalo povinnost narukovat do německé armády.

Když byli po skončení druhé světové války z Československa vysídleni Němci, vyvstala otázka, jak naložit s moravskými Chorvaty. Vyčítalo se jim, že v důsledku staletého soužití s Němci „načichli němečtvinám.“ Konzervativní vesničtí starousedlíci navíc neprojevovali přílišné nadšení

ze sociálních experimentů, které se v pohraničí uskutečňovaly (což potvrdily volby v roce 1946, při nichž v chorvatských vesnicích jednoznačně zvítězili lidovci).² Výrazným faktorem mohlo být také to, že chorvatské obce vykazovaly velice dobré hospodářské výsledky a místní obyvatelé byli poměrně zámožní.³

Období let 1945–1948 tedy přineslo pro komunitu moravských Chorvatů velikou nejistotu: na různých úrovních se opakovaně řešilo, jak s jejími členy naložit. Příslušníci žádné jiné skupiny obyvatelstva tehdejšího Československa nebyli podrobeni tak zevrubnému vyšetřování, při němž by museli tak důkladně vysvětlovat své chování za války.⁴ Ačkoliv naprostá většina Chorvatů prověrkami prošla a získala osvědčení o státní spolehlivosti, po únoru 1948 jim to nebylo nic platné. Již několik dní po událostech v Praze totiž zasedl Akční

1 Fotografie použité v tomto článku se podařilo získat v rámci projektu *Dokumentace chorvatské národnostní menšiny*, realizovaného Sdružením občanů chorvatské národnosti v ČR.

2 Ve Frélichově získala Československá strana lidová (ČSL) 63,9 %, Komunistická strana Československa (KSČ) pak 6,3 %, v Novém Přerově ČSL 70,5 %, KSČ 13,4 % a v Dobrém Poli ČSL 47,5 %, KSČ 28 %. V okrese Mikulov hlasovalo pro ČSL 21,1 %, pro KSČ 50 %, v českých zemích pak pro ČSL 20 % a pro KSČ 40,2 %. *Český statistický úřad*, Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920–2006. Příloha 7 Tabulková část. Výsledky hlasování podle okresů v letech 1920–1946, viz <https://www.czso.cz/csu/czso/vysledky-voleb-do-poslanecke-snemovny-v-letech-1920-2006-n-tgdmpr17urw> (citováno k 11. 9. 2017).

3 *Státní okresní archiv* (dále jen SOKA) *Břeclav se sídlem v Mikulově*, f. ONV Mikulov, k. 1, Zápis ze schůze OSK v Mikulově, 12. 6. 1946.

4 Podrobně viz DVOŘÁK, Tomáš: *Vnitřní odsun 1947–1953. Závěrečná fáze „očisty pohraničí“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa*. Matice moravská, Brno 2012, s. 201–298.

výbor Okresního národního výboru (ONV) Mikulov, který s definitivní platností rozhodl, že Chorvati musí své domovy opustit. Přestěhování měli být do moravského vnitrozemí.

Se stěhováním se započalo v létě 1948. Během dvou měsíců byla takřka kompletně vystěhována obec Nový Přerov. Následovalo stěhování Frélichova a Dobrého Pole. Celá akce skončila v dubnu 1952. Z původních tří vesnic byly dvě tisícovky Chorvatů přesídleny do více než stovky obcí, převážně na Olomoucku, Prostějovsku, Jesenicku a Opavsku.

Nucené vysídlení z původních domovů snášeli Chorvati velice těžce a příslušníci starší generace se s ním nikdy nesmířili. Prostí zemědělci byli citově silně vázáni nejen na své domovy, ale také na svou komunitu, jejíž vazby přesídlení vážně narušilo.

Ačkoliv prováděcí nařízení k odsunu Chorvatů stanovovalo, že mají být rozptýleni mezi české obyvatelstvo, aby s ním splynuli,⁵ ve skutečnosti československé úřady na konci čtyřicátých let jen obtížně hledaly volné usedlosti, kam by bylo možno Chorvaty přestěhovat. V některých obcích, např. (Německá) Huzová na Olomoucku, Skřipov na Prostějovsku nebo Radkov na Opavsku, se proto ocitlo více chorvatských rodin, než bylo původně zamýšleno. K obnovení komunitního života, který vedli na jižní Moravě, zde však již nedošlo – přesídlenci z kraje pod Pálavou si jen těžko zvykali na drsné horské klima v nových domovech, a pokud to šlo, snažili se přestěhovat do nížinatých oblastí nebo zpět na jižní Moravu.

Chorvati se ale hlavně stále snažili o návrat domů. Ve dnech 27. a 28. června 1956 projednával zástupce ministerstva vnitra požadavek přesídlenců se zástupci ONV v Mikulově. Shodli se sice na tom, že přestěhování

postrádalo zákonnou oporu (hlavně u osob, které se proti ČSR nijak neprovinily) a ani vykoupení jejich majetku nebylo provedeno v souladu se zákonem, v žádném případě se však nemělo přistoupit na snahy Chorvatů vrátit se do původních domovů, protože by to vyvolalo velké komplikace.⁶ Pokusy o návrat tedy zůstaly pro většinu z nich nenaplněny. Naději, že se něco může změnit, definitivně pohřbila sovětská invaze v roce 1968.

Mezi moravskými Chorvaty existovaly pevné příbuzenské vazby. Na společné sdílení důležitých životních událostí (křest, svatba, pohřeb a jiné) se kladl velký důraz již na jižní Moravě a po vysídlení význam těchto svátků ještě zesílil. Na druhou stranu bylo, s ohledem na geografické vzdálenosti, častokrát obtížné se jich účastnit. Rodinné oslavy však byly (společně s návštěvami kostela) nejvýznamnějšími příležitostmi k setkání příslušníků menšiny.

V prvních letech po vysídlení si ještě mnozí Chorvati a Chorvatky vybírali životní partnery mezi svými bývalými sousedy. Děti, které se narodily z těchto manželství, jsou zároveň poslední generací, která vyrůstala v moravské chorvatštině. Později přibývalo smíšených manželství a předávání chorvatského jazyka bylo stále obtížnější. Někteří chorvatští rodiče se rozhodli začít mluvit na své potomky česky, když děti nastoupily do škol a nedostatečná znalost češtiny je handicapovala.

I další z projevů chorvatské identity – nošení kroje – se postupně začal vytrácet. Mnohé starší ženy, které byly zvyklé kroj nosit celý život, jej neodložily až do smrti. Ty mladší však, když viděly, že kroj přitahuje často nechtěnou pozornost nezasvěceného okolí, od jeho užívání postupně pouštěly.

Specifickou kapitolou jsou návštěvy Jevišovky, Nového Přerova a Dobrého Pole těmi, kteří odsud museli odejít. Vzhledem k tomu, že se bývalé chorvatské obce nacházely v pohraničním pásmu, vstup do nich byl možný pouze s propustkou. Přes všechny komplikace však mnozí Chorvati usilovali o to, aby se alespoň jednou v roce – na Dušičky – mohli do svých původních domovů podívat. Po návštěvě hřbitova a kostela byly posledními místy, kam se mohli uchýlit, příbytky těch několika málo chorvatských rodin, jež z různých důvodů nevystěhovali. Ty se tak stávaly posledními rezidui chorvatství v původních chorvatských obcích.

Po pádu komunistického režimu se moravští Chorvati začali znovu organizovat. V roce 1991 vzniklo Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR, které je zastupuje. V květnu téhož roku se v Jevišovce konalo první setkání bývalých chorvatských (ale také německých a českých) rodáků. Probíhalo ve velice dojemné atmosféře, vždyť mnozí z těch, kteří přišli, viděli své sousedy a přátele z dětství poprvé po dlouhých čtyřiceti letech.

Chorvatský kulturní den se stal tradiční akcí, která se od roku 1991 v Jevišovce opakuje každoročně první víkend v září. Na rozdíl od prvních roků, kdy byla akce koncipována spíše jako setkávání Chorvatů, je nyní otevřena široké veřejnosti, lidem, kteří se zajímají o kulturní bohatství jižní Moravy.

Za svou faktickou likvidaci se komunita moravských Chorvatů nikdy nedočkala ani omluvy, ani odškodnění ze strany oficiálních představitelů České republiky. S přispěním české a chorvatské vlády nyní vzniká v Jevišovce Muzeum moravských Chorvatů, které by mělo staletou přítomnost Chorvatů na Moravě připomínat.

5 *S odsunutými se bude zacházet jako s příslušníky slovanské chorvatské větve, kteří vlivem dlouholetého pobytu v znečištěném prostředí částečně podlehli německým vlivům, u nichž však je pevná naděje, že se v novém, ryze českém prostředí v nejkrajší době s českým živlem úplně sžijí.* SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, k. 299, inv. j. 558, Chorvatská otázka 1948, Zásady o odsunu Chorvatů dohodnuté dne 11. 6. 1948 na ONV Mikulov.

6 Podrobněji viz BARTA, Milan: Chorvatská akce. Vysídlení chorvatských rodin z jižní Moravy do vnitrozemí v letech 1947–1951. *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 14–25.

1

4

2

5

3

6

1/ V roce 1947 slavili Chorvati naposledy své hody - kiritof. O rok později již nikdo neměl na oslavy pomyšlení.

2-6/ Na podzim roku 1947 Chorvati věřili, že všechny prověrky jsou u konce. Za přítomnosti zástupce vlády Msgr. Františka Hály složili do rukou člena rady a ústavně-právního referenta Zemského národního výboru moravsko-slezského Bohuše Papeže manifestační přísahu věrnosti Československé republice.

7/ Církevní obřady a slavnosti (zde slavnost Božího těla v Huzové) se staly významnou příležitostí pro setkávání vysídlených Chorvatů, 50. léta

8/ Pro setkání Chorvatů a udržování chorvatské identity byly důležité rodinné oslavy, 60. léta

9/ V Jevišovce (dříve Frélichově) se z různých příčin povedlo zůstat pouze několika rodinám. Ty se pravidelně scházely a pomáhaly si, 60. léta.

10/ Navzdory obtížím způsobeným geografickou vzdáleností se chorvatské rodiny snažily udržovat rodinné kontakty, 60. léta

11/ Chorvatky na Olomoucku, 60. léta

12

14

13

15

16

12/ Chorvatky ve Skřipově, 60. léta

13/ Staré chorvatské ženy odmítaly odložit svůj kroj i v nových bydlištích, 60. léta

14, 15/ Poslední generace, která měla možnost vyrůstat v moravské chorvatštině, byly děti narozené v 50. letech 20. století

16/ Řada domů v původních chorvatských vesnicích zůstala opuštěná a prázdná, mnohé byly zdemolovány. Jevišovka, 70. léta

17

20

18

21

19

22

- 17/ Příslušníci nejstarší generace vysídlených Chorvatů se jen obtížně smiřovali s tím, že nebudou pohřbeni „doma“, 70. léta
 18/ V bezprostřední blízkosti původních chorvatských vesnic procházela železná opona. Návštěvy byly možné pouze s propustkou, 60. léta.
 19/ Návraty do rodné obce nebyly jednoduché. Poměry se hodně změnily, 60. léta.
 20/ Při prvním setkání Chorvatů v Jevišovce v roce 1991 zdejší kostel doslova „praskal ve švech“
 21/ Po pádu komunismu se Chorvati začali znovu sdružovat a oficiálně scházet, 1991
 22/ V posledních letech roste počet mladých lidí s chorvatskými kořeny, kteří se hlásí ke svému původu
 Zdroj fotografií: Archiv Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR, z.s., projekt Dokumentace chorvatské národnostní menšiny

pd